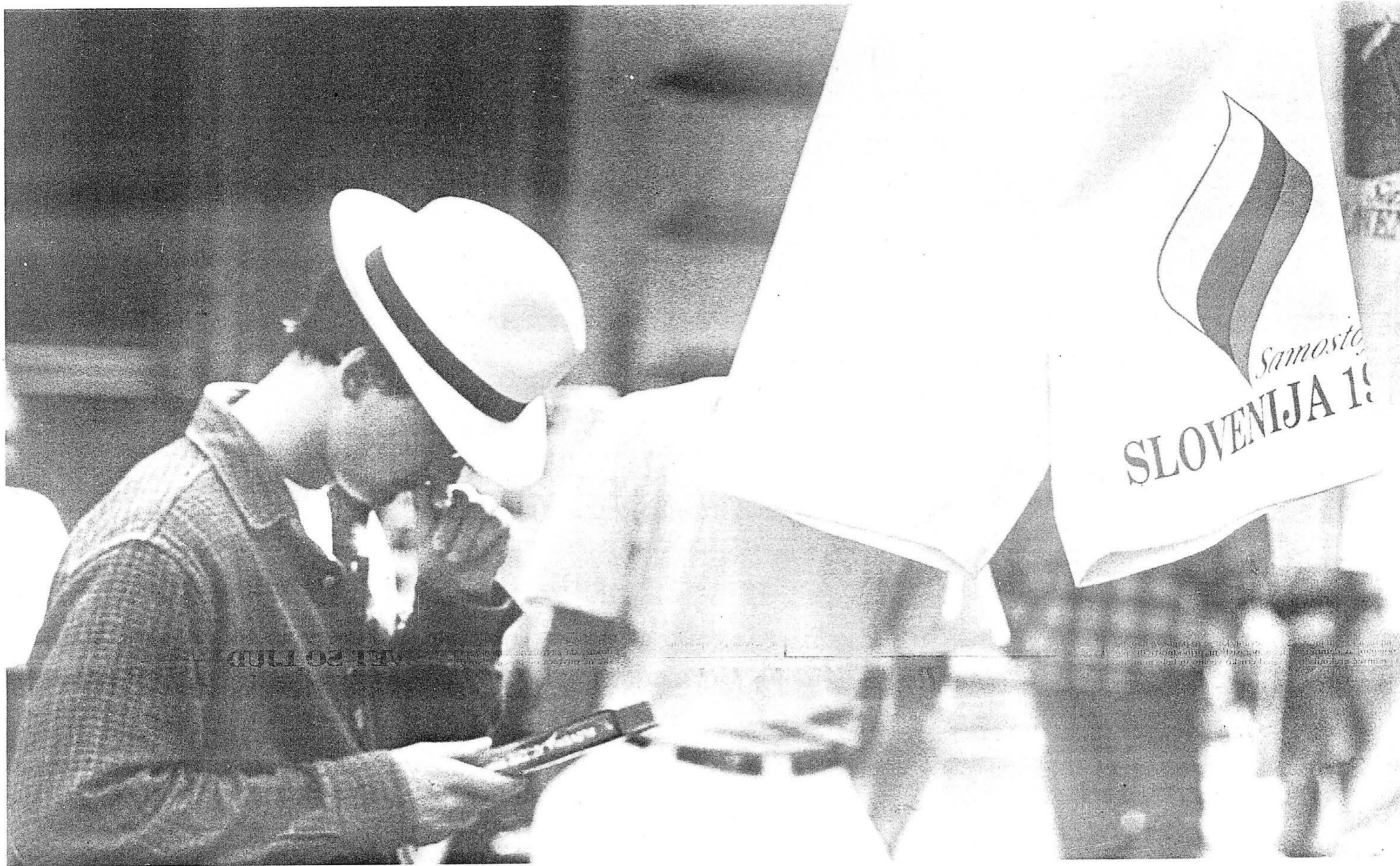

SOBOTNA PRILOGA

Prvo leto po vojni

Petindvajsetega junija lani je bilo v slovenskem zraku, srcih in drobju veliko zamolke tesnobe in veliko odločnosti, veliko upanja in mnogo negotovosti. Rojevala se je država, vendar ni vedela, ali bo prijokala v vojno ali mir. Za babico si je bila kar sama — nihče ji ni pomagal. V dolgih mesecih pred rojstvom si je postavila en sam aksiom — osamosvojitve. O vseh okoliščinah tega dejanja ni mogla in niti ni hotela razmisliti. Morda je bilo bolje tako. Tako pa se je torej odločila in vodila jo je dobra intuicija.

Naslednji dan je bila seveda vojna, za Slovenijo morda celo dobrodejna vojna. Kaj bi se na primer dogajalo z nami, z našim mednarodnim priznanjem, če nas armada tukrat ne bi napadla, ampak bi se deloma umaknila na Hrvaško in začela vojno tam?

Za nazaj sicer nima smisla ugibati, a nekaj je nedvomno jasno: slovenska vojna, kratka in ne zelo krvava, je sprostila velikanske nakopičene napetosti, neznanstvo pospešila dogodke, definitivno pokopala Jugoslavijo in dokončno zakoličila slovensko osamosvojitve. Jugoslavija bi tudi brez tistih stavnih desetih dni, ko smo bili popek sveta, razpadla v prah in pepel, toda vsaj za Slovenijo bi bila njena dolga agonija neprijetno bolj mučna in nevarna.

Armada je tukrat napadla naivno, amatersko in oholo, toda če se ji ne bi uprli, tudi sanje ne bi bile več dovoljene. Odpor pa ni bil tako zelo samoumeven. Ljudstvo je moralo biti dovolj »atavistično«, da se je hotelo boriti, nekdo ga je moral vsaj za silo pripraviti na boj, politika je morala jasno reči, da je to vojna, in izrecno ukazati, da začnemo na vojsko streljati. Armada pa se je tukrat zdela velikanska, neranjiva, nepremagljiva pošast. Seveda se je nato iz Slovenije tako naglo umaknila tudi zato, ker so vsi poznejši dogodki pokazali, da v intimi bližnjih srbskih generalov in politikov ne spadamo v isti pogubni centralni del nekdanje Jugoslavije, ki ga je ubijalska zmes preževete ideologije (real-socializma), države (Jugoslavije) in volje po dominaciji (srbske) spremenila v klanovico. Toda umaknila se je

še po vojaškem porazu. Slovenska vojna res ni imela vseh količinskih razsežnosti »mednarodno priznane« vojne, toda Slovenija je vanjo investirala tako rekoč vso svojo usodo. Skoraj vse je bilo na kocki. Ker je spopad dobila, se je še pravočasno rešila iz Jugoslavije in to je bil tudi temelj vseh temeljev za poznejše mednarodno priznanje.

Tako smo izrabili zgodovinsko priložnost in prišli do lasne države — z nenavadno mešanico daljnovidnosti in blažene nevednosti, drznosti in sreče, slepe volje in preracunatega tveganja. Mešanica je bila očitno prava. S tem se je herojsko obdobje postavljanja države v glavnem končalo in nadaljeval se je do takrat z državotvornim zasenčen proces preobrazanja slovenske družbe, veliko počasnejše in mučnejše dogajanje. Herojsko obdobje lahko ohranimo v lepem in ponosnem spominu (a se bomo očitno prepirali tudi o njem), s preobrazanjem pa se otepamo še zdaj. Tu je vse še precej fluidno.

Demos, zelo zaslužen za osamosvojitve, je takoj po vojni, takoj ko je imperativ notranje sloge zaradi zunanje nevarnosti popustil, zaradi svoje raznorodnosti začel pokati po vseh šivih. Njegova kriza je neizbežno pomenila tudi krizo vlade, parlament se je vkopal v svoje rove in samo nekaj mesecev po zmagoviti vojni je Slovenija že tičala v polni politični krizi in blokadi poglavitnih ustanov. To je bilo zanjo skrajno škodljivo: zastalo je sleherni spreminjanje političnega in gospodarskega sistema, šermeraj približno tako hibridnega kot pes, ki mijavka. Vlada ni bila sposobna smiselno voditi tekočih gospodarskih zadev, deloma tudi po krivdi nesrečnih lastnosti premiera Peterle. Tudi priznani še nismo bili na široko.

Slovenija je tako v času, ko je bila najbolj potrebna pozitivne dinamike, naglo postajala politična mlaka, vedno bolj zastrupljena od lastnih izlpekov.

Če bi se tu ohranjeno nadaljevala, bi lahko postalo do kraja kritično. Toda potem se je nova vladna koalicija nekako le sestavila, tretja konstruktivna nezaupnica se je posre-

čila — in za novo opozicijo se je zrušil svet. Zavpila je k preplahu zaradi levega udara, okrepila dejavnost na vseh »pomožnih« terenih (Svetovni kongres itd.) in zelo radikalizirala stališča, ki jih je do takrat kolikor toliko blažil oblastni položaj. Hkrati je naglo strnila vrste.

Tak je bil prvi refleks desnice, ki je napovedal mračne čase: psihološko državljansko vojno in podaljšan blokado volitev ter lastniške reforme, dveh ključnih elementov dokončne normalizacije. Nato se je nova opozicija očitno zavedela, da ji tako slepo besna drža škodi, nekoliko se je umaknila in zdaj se zdi, da se utegeta lastniška in volilna zakonodaja vendarle prebiti skozi parlament. To bi bil preboj, koristen za vse, in optimisti mislijo, da je Slovenija po dolgi politični krizi prišla v bolj produktivno obdobje relativne politične stabilnosti in predvidljivosti, ki ju ne bo popolnoma izničila niti predvolilna vročica.

V vladni koaliciji za zdaj ni čutili velikih trenj in tudi tu se nakazuje podoben trend kot na desnici: grupiranje in tesnejše povezovanje. Iz tega gibanja, ki vodi k tripolni strukturi slovenske politične scene, bi utegeta nastati center (LDS, demokrati) in levice (socialisti, socialni demokrati) in še enkrat prenovljeni prenovitelji. To so za zdaj še zelo rahli premiki, bolj želje in prva outpavanja. Ali se bo iz njih rodilo kaj trdnjše, je zelo odvisno tudi od dobre ali slabe sreče Drnovškove vlade.

Ta ima pred nekdanjo Peterletovo ekipo načeloma nekaj lepih prednosti. Za njo stoji kar složna koalicija, ki ve, da pol leta pred volitvami sedi v enem čolnu, v parlamentu pa večina, ki je vsaj teoretično ne more blokirati niti zbor občin. Je bolj pragmatična, manj ideološka in v odličnem gospodarskem delu sestavljena iz ustrežnejše mešanice sirategov in operativcev. Ta napoved predvsem »ekonomska« vlada je že ponudila gospodarski program, po prevladajočem širokovnem mnenju ustrezen. Ali ga bo sposobna tudi izvesti? Načeloma da. Toda iz politične psihologije je že takoj na začetku grmeče padla. Zvišala je plače tam,

kjer ni tega nihče resno pričakoval in tako sprožila spiralo aspiracij in zahtev, čeprav so bili v bistvu vsi vnaprej sprizajzjeni z zagotavljanjem pasu. Duh je napol že ušel iz steklenice in začetni spodrslijaj se lahko izrodijo v pravo socialno vojno. Dokončno ni izgubljeno še nič, toda Drnovšek bi moral pri prvi zastavitvi vso svojo osebno avtoriteto za nekakšen socialni sporazum. Kredibilnosti ima še dovolj, sindikati pa bi tudi morali imeti zadosti dolgoročne pameti. Sicer pa ta primer kaže, da lahko že drobne napake prinesejo hude posledice. To pomeni, da je ravnotežje na vseh bistvenih področjih izredno krhko. To pa spet jasno pripoveduje, da ostaja Slovenija v tem prvem povojnem letu še naprej v zelo prehodnem stanju — politično, gospodarsko in socialno. To je zahtevno stanje: vsak spodrslijaj lahko prinese globok padec nazaj, za premike naprej pa so nenehno potrebne tako rekoč optimalne poteze.

Splošni položaj vendarle še zdaleč ni katastrofalen in tuje (z Zahoda) se zdi praviloma bolj rožnat kot nam. Z nekdanjo Jugoslavijo se sploh ne primerjamo več in nekaj prednosti smo verjetno obdržali tudi pred Vzhodno Evropo. Pomembno je, da na nobenem področju ni prišlo do popolnega razkroja, da je kljub vsem skušnjavam spreminjanja s šoki in radikalnimi rezi prevladovala politika postopnosti in kontinuitete (sicer z vsemi nujnimi pastmi nadaljevanja statusa quo) in da je ves politični spekter ohranil vsaj minimalno sposobnost konsenzualnosti. Politična scena se je, kot rečeno, za silo umirila in volitve so postale dosegljive. Gospodarstvo je glede na strahovite objektivne težave presenetljivo vitalno in nekako preživlja drago državo in armado upokojencev, nezaposlenih in zdaj še beguncev. Če bo vlada speljala svoj program, utegne relativno politično stabilizacijo podpreti tudi gospodarska. Možnosti za to so. Še najmanj predvidljiv je pravzaprav socialni razvoj, čeprav je bilo prebivalstvo doslej kar čudno potrpeljivo. Tu bo dogajanje odvisno ne samo od gibanja standarda, nezaposlenosti itd., ampak vsaj toliko tudi od splošnega političnega ozračja

— predvsem od vladne sposobnosti, da ljudi prepriča, da pelje stvari na bolje, pa čeprav z začasnimi žrtvami, in od vsaj minimalne konstruktivnosti opozicije.

Velikih iluzij o odgovornosti naših strank za skupno stvar si seveda ni treba delati. K sreči je tu javno mnenje. Če vsaj malo verjamemo raziskavam, ostaja večinski Slovenec zmeren in nenaklonjen levim in desnim ekstremizmom. Tako deluje javno mnenje v tem času mladih, divjih in šele oblikujočih se strank kot pomemben korektiv in jih sila v kolikor toliko samonsko obnasanje. Lep zgled za to je omenjeni odmik nove opozicije od začetnega slepega nasprotovanja novi oblasti.

Seveda pa javno mnenje ni konstanta, neodvisna od dogajanja in družbi. Če se bo gospodarski in socialni položaj slabšal, če bo politika kot celota izgubljala verodostojnost, če bo še naprej tako rekoč sistematično zastrupljala in delila prebivalstvo, če se bošta še dolgo nadaljevala relativno brezpravje in anarhija, če se bo poglabljala občutek posameznikov in celih slojev, da so nezaščiteni, odrinjeni na rob, nemočni, potem se bo vse to moralo poznati tudi v splošnem vrednostem sistemu — začel bo razpadati na posamične, pogosto nasprotujoče si dele, in to bi bil začetek resne družbene dezintegracije. Tako daleč se ni in poleg negativnih nastajajo tudi nove, pozitivne vrednote (podjetnost, individualizem).

A tako kot na vseh drugih ostaja tudi stanje na tem področju krhko in ranljivo. Odprta rana občudljivega slovenskega družbenega tkiva potrebuje obzirno zdravljenje, bi rekel kak poetičen družboslovec. Prav zato tako toležejo v ušesa kritiki in sikanje uših, ki vidijo za vsakim vogalom rdečo ali črno zaroto, programirani padec nazaj v boljše-večim ali naprej v laissezfairevski kapitalizem. Eno in drugo je ob kolikor toliko normalnem in predvidljivem razvoju praktično nemogoče. Toda nekateri kot da bi se radi kar naprej vojskovali, tudi leto dni po vojni. Mir z njimi.

Janko Lorenci

KO JE BIL ORMOŽ TRDNJAVA

Nekoliko pozabljeni možje

Ormož je bil pred letom trdnjava. Tako sem tudi sam poročal tiste dni s tega slovenskega bojišča. O tistem, kar sem videl in doživel, potem ko je prvi strel resne vojne zagrmel v barikado, od katere me je ločil le vlak na tirih železniške postaje.

Nisem se ukvarjal z misljo, kdo je na mostu postavil barikado, kdo iz gozdička ob vinski kleti z orožjem odgovarja jugovojški. Danes vem veliko več. Krepak 34-letni Ormožanec Ivan Kuharič razgrinja tiste dni. In zdaj sem jezen sam nase, da ga med tistim streljanjem ali po njem nisem poiskal. Kot da sem enak njegovim nadrejenim, ki so ga tiste ga dne pustili samega v prekletem kotlu med Dravo in vzpetino ormoškega gradu.

Dožil sem še lahko. Bil sem izčrpan do konca. Celo prejšnjo noč je naš vod varoval gasilski dom Hardek, v katerem so funkcionarji proslavljali razglasitev samostojnosti Slovenije. Nič nismo spali, potem smo sami postavljali barikado, sami se pogajali, sami se obranili. Praktično brez orožja. Imeli smo en sam armbrust in nekaj tromblonov, za boj s topništvom nismo bili ne usposobljeni ne opremljeni. Tista dva Miloševićeva stavka sta me podrla in razočarala.

moža, ki navidez kar poka od zdravja, pa je 50-odstotni invalid. Po mojem vojni invalid brez pridruženja, po uradnih papirjih pa se vedno teče postopek, kakšen invalid neki je. »Prehitro« je vstopil v lanko slovensko vojno, saj »je še ni bilo«, ko je moral po nalogu Elektra Ptuj odklopiti elektriko ptujski vojnici Dušana Kvedra.

Boris Fras s Ptujja bi z lahkoto trdil, da je prva prava vojna žrtev pri nas, pa ne. Se ženi in otrokoma doslej ni pokazal, na katerem mestu ga je stražar zadel, kod se je reševal. O tem se doma ne pogovarja, pa čeprav se ta večesampion Jugoslavije v motokrosu kakšno noč premetava v domači postelji zaradi bolečin v kolenu.

»Taktar mi streljanje ni pomenilo nič. Najprej sem mislil, da me je strel le oprasal. S to zavestjo sem potem tudi zbežal čez vrt in ograje do hiše, kjer sem omagal. Tam so me dobili oficirji in vojaki, ki so me na vsak način hoteli spraviti v vojašnično ambulanto. Upijal sem se, pa so me za prestreženo nogo vlekli iz civilnega rešilca. Ukaz je izdal oficir, ki je danes uredil svoj status v teritorialni obrambi in sem ga poznal že od prej. Mene pa je strel postavil v družbi za dva koraka nazaj.«

Da odškodnine še vedno nima urejene, bi kakšen birokrat se znal upravičiti. Ne morem pa razvoliti, zakaj si mora Boris toliko stvari urejati sam. Vojak iz Beograda z albanskim priimkom je za strel v Borosovo koleno takoj dobil 20 dni nagradnega dopusta. Boris Fras je dobil le bergle, na srečo le začasno. Tri mesece so ga še trepljali po rami in sprščevali po zdravju. »Po letu pa se vse pozbližuje, se v svoje podjetje moraš prinašati dokazila, kaj se je zgodilo. Nekaj tolerance je še, potem postaneš breme.« A Boris je doslej vse naredil s svojimi rokami. Hišo. Dan po nesrečnem odklapanju elektrike je nameraval kupiti nov avto, doslej pa je takratne prihranke že porabil za vse poti, na katerih išče pravično rešitev svojega primera. Porabil jih je za revizivce, s katerimi razgibava svoj nogo, ker se noče sprijazniti s tem, da bi bil invalid, da bi se komu smilil, da bi ga otroci kaj pogrešali. Zdad je srečujem na kolezu. Tudi ko gre pesi, ni več opaziti, da je strel preluknjal kolenski sklep.

»Kar se zdad dogaja drugod, kaže, da tudi pri nas ni bilo nič slučajno. A taktar stvari nismo tako poznali. Nekomu se je to moralo zgoditi prvega. Vse ozadje, kako se je v resnici vse skupaj pripravljalo, se bo moralo razjasniti. Še ko sem bil v mariborski bolnišnici med vojno in so nas bolnike prevažali v klet, nihče od nas ni verjel, da bi kdorkoli lahko streljal na bolnišnico. Zdad vidimo, kako blizu je bilo tudi to.«

»Za moja otroka je moja noga nizka cena, čista se s tem rešila te vojaške nadloge,« mi je povedal, ko se je vrnil z zdravljenja. Zdad, po dobrem letu, ob običnem samostojnosti, to ponovi, da se za družino in za vse otroke tudi to spleča. Za državo — ej, tu pa malo drugače. Država mu je nakopala poti in stisnosti, zapleta mu postopek, ogromen del zasluzka je izgubil medtem, na koncu pa ga bo izenačila s tistimi vojnimi invalidi, ki imajo urejeno vse, ki so stari sedemdeset let in ne vozijo otrok v solo, kot jih je začel Boris.

Slovensko ministrstvo za obrambo mu je pred kratkim poslalo neki papir, da bo menda do dobil status invalida. Zavarovalnica noče nič slišati za njegovo nezgodo na delovnem mestu, ker je bila — vojna. Že prihodnji mesec bo Boris spet delal na Elektru Ptuj.

Franc Milošič

Foto: Srdan Zrnovc

OCENA

Po sledih Premikov Janeza Janše

Janez Janša: Premiki — nastajanje in obramba slovenske države 1988—1992, Mladinska knjiga, Ljubljana, junij 1992

Napisal je, prvič, najbolj znan novodobni oporečnik komunistične oblasti. Če bi ostalo samo pri tem, bi bili Premiki zgolj zanimivo memorsk delo, povest o Sloveniji v poznem socializmu. Ker komunistične oblasti ni več, njegova oporečnika pa tudi ne, bi takšne Premike lahko prebrali v senci palm na morskih plažah in se z nostalgijo spominjali časov naše ekspl-

zivne mladosti. Drugače rečeno, Premiki disident Janeza Janše bi bili zapis o dobi, ki sama po sebi ni bila romantična, romantični pa bi bili spomini na njo, spomini, ki jih Premiki evocirajo.

Toda obravnavano knjigo je spisal tudi clovek, ki je bil v delu obdobja od 1988 do 1992 ena od najvplivnejših političnih osebnosti in obrambni minister. In ki je oboje še danes. Janez Janša je soustvarjalec današnjosti. Avtor Premikov je eden od najpomembnejših Slovencev, je ena od tistih redkih javnih osebnosti, ki jo Slovenci cenijo, pošlujajo in ji zaupajo. To pa je za sporočno vrednost knjige zelo pomemben element. Tako je pomemben, da ga avtorjevo vodno opozorilo, po katerem so objavljeni dokumenti objektivni, »opisi in ocene pa so nujno subjektivni in odsevajo stališče tistih, ki smo vse skupaj od blizu spremljali in doživljali, predvsem pa seveda moje mnenje«, ne more odtehati. Prav zato, ker za marsikoga problematični opisi in ocene odražajo subjektivno mnenje slovenske avtoritete, Premiki niso nedolžno čtivo, niso branje, na katero bi bilo smiselno reagirati po načelu s knjigo nad knjigo. Enim knjigam bodo ljudje pač zmeraj in ne glede na njih predložene argumente bolj verjeli kot drugim, ene bodo prebrali zmeraj, druge, morda boljše in popolnejše, pa nikoli.

Premiki so knjiga o ljudeh in stvarih, ki so štiri leta brez pravice reda krožile po slovenskem vesolju in ki jim je bilo usojeno, da so se premikali mimo Janeza Janše. Strogi

Foto: Srdan Zrnovc

GENERAL MARJAN VIDMAR

Načrtovana operacija

Načelnik štaba ljubljanskega korpusa JA general Marjan Vidmar je bil eden od tistih slovenskih oficirjev JA, ki so se z napadom armade na Slovenijo dokončno odločili. Vidmar je, takoj ko so tanki zapustili vojašnice, zahteval predčasno upokojitev in jo čez deset dni tudi dobil. Medtem je vojno spremljal iz štaba korpusa na Metelkovi, o čemer nam je povedal:

Pohod na mejo je armada pričela načrtovati, ko je slovenska vlada sklenila, da prihodkov od carin ne bo več pošiljala federaciji. Pripravljanje načrtov za agresijo je potekalo v največji tajnosti, saj so bili v priprave vključeni samo vojaški varnostni organi, poveljniki ljubljanskega korpusa general Pavlov in poveljstvo petega vojaškega območja v Zagrebu. Stab korpusa o tem sploh ni bil seznanjen in le slutiti smo, da se nekaj kuha. Sploh pa je ljubljanski korpus od začetka leta deloval po dveh tirih. Naloge, določene z letnimi načrti, smo izpolnjevali v štabu v Ljubljani, vse, kar je bilo zunaj tega, pa se je dogajalo na liniji vojaški varnostni organi — poveljniki korpusa — poveljstvo armade v Zagrebu, kjer je večino časa prebil tudi general Pavlov.

Petindvajsetega junija so prvič sklicali sestanek poveljstva korpusa. Tega dne sem bil v vojaškem skladišču na Crnem vrhu nad Idrijo, spotoma pa sem se ustavil doma pri

je svetlo skoraj do desete ure zvečer, toda Bajič mi je le objubil, da njegova letala ne bodo motila poteka slovensosti. Nato smo oficirji sedli pred televizijske ekrane in spremljali prenos proslave. Okrog 2. ure je k meni pristopil general Pavlov. Opazil sem, da ne ve, kako bi začel.

»Marjan, dobil sem ukaz iz Zagreba, da se mora oklepni bataljon z Vrhnike odpraviti na Brnik.«

»Kdaj?«

»Takoj, še nočoj.«

»Dajte no! Pokličite v Zagreb in jim povejte, da bataljon nima kaj početi na Brniku. Letališče je vendar zaprto. Če hoče bataljon priti do Brnika, mora iti skozi Ljubljano. In to po tej proslavi. To bo konec vojske.«

Pavlova sem pregovoril in res je še enkrat poklical v Zagreb. Govoril je z generalom Pruševičem, ki je vodil vso operacijo. Od njega je slišal samo eno: »Brez diskusije, izvrši naređenje!«

General Pavlov je dal v poveljstvo korpusa poklicati Paneta Matiča, poveljnika oklepne brigade. Oficirji staba smo bili navzoči, ko mu je delil ukaze. Matiču — klicali smo ga vipaški zet, ker je od tam njegova soproga — ni bilo vseeno in videlo se je, da ukaze sprejema s težkim srcem. Uvidel sem, da gre do stvari svoj pot in da na njihov potek ne morem vplivati. Odsel sem v posteljo. V zgodnjih jutranjih urah naslednjega dne me je prebudilo zvonjenje telefona. Na drugi strani je bil obrambni minister Janez Janša. »Gospod Vidmar,« me je nagovoril, »menda gre do vaši tanki iz Vrhnike proti Ljubljani.« »Ne, sem mu odvrnil, »ne gredo proti Ljubljani, temveč gredo na Brnik, v brnški rajon.« »Ja,« se je odzval Janša s svojim značilnim dolenskim naglasom, »to pa ne bo dobro.« »Se strinjamo, da ne bo.« S tem sva končala. Kasneje me je poklical še general Slapar, ki je prav tako hotel zagotovilo, da so tanki res namenjeni proti Brniku. Zmedlo jih je, ker se je ena vojaška kolona med potjo izgubila in zaslala na Toško čelo.

Zjutraj ko sem se prebudil, sem opazil, da smo ostali brez elektrike in telefonskih zvez. Edino specialni telefon je še deloval, ker je potekala zveza z enotami na mirnodobnih lokacijah preko Krma. Z enotami, ki so odšle na državno mejo, pa ni bilo nobene zveze. General Pavlov je bil v svoji pisarni vse bled, ker ni vedel, kaj se dogaja na terenu. »No,« sem rekel, »zdaj se lahko poslovimo od Slovenije. To je konec JLA. Se tistega malo kredita, ki smo ga imeli v Sloveniji po Pekrah, smo zapravili. Če mislite, da bodo stvari tukaj tekle tako, kot so na Kosovu, se motite. Slovenija ni Kosovo. Prvic, Slovenija je visoko organizirana. Drugič, njeno prebivalstvo je enotno. Ne zanesajte se na formulo slaba vlada — dobro ljudstvo. Tretjič, Slovenija je ekonomsko dovolj močna, da lahko zdrži pritisk. Jaz pri tem ne želim sodelovati. Takoj, ko bo tega konec, grem ven! Toliko, da veste.«

Generalu Pavlova ni preostalo drugega, kot da se je s tem sprijaznil. Pravzaprav je bil neobojen. Bil je Makedonec, v Slovenijo so ga poslali iz Učice in o njej je malo vedel. Šele mesec dni je bil tukaj, zdad pa sem mu tudi jaz odtegnil podporo. Položaj, v katerem se je znašel, je bil še toliko hujši, ker ni vedel, kaj se dogaja z oklepim bataljonom. Enemu od oklepnikov, ki se je z delom kolone iz Vrhnike premikal proti Brniku čez Trzin, se je namerč na trzinskem mostičku s koles snela veriga. Vozilo se je ustavilo, za njim pa sta obstali tudi vozilo zveze z radijsko postajo in vozilo z rezervno hrano. Glavnina kolone pa je odšla naprej. Pavlov je bil zaskrbljen, ker je z oklepim bataljonom izgubil stike in ni vedel, kaj naj stori. Svetoval sem mu, da v izvidnico pošlje helikopter. Zamislil se mu je zdela dobra, na pot pa je poslal mene.

Cel dan sem preživel v helikopterju: pilotiral ga je Stanko Merlak, ki je umrl, ko so teritorialci sestrelili njegov helikopter nad Rožno dolino. Nihče od najh duh ni vedel, da so slovenske oblasti že izdale ukaz o streljanju na enote JA. Kasnejše pojasnilo ministra Kacina, da so na Merlakov helikopter streljali šele deset ur po pozivu, naj Slovencev zapustimo JA, in da je za to Merlak moral vedeti, zanj ne drži. V helikopterju smo bili brez radia in brez vseh drugih zvez z zemljo. Helikopter tudi ni bil oborožen. Bil sem na Brniku, na Gorenjskem, na Primorskem in opazoval sem kolone, ki so potovale proti svojim ciljem. Največ težav je imela kolona, ki je

bila namenjena na Brnik, druge pa so se premikale dokaj urejeno in po načrtih. Ko sva se vračala iz Nove Gorice, je Merlak zakrožil nad vojno hišo pri Vrhniki, pomahal družini in poletel proti Ljubljani. V Ljubljani sem izstopil, njemu pa so takoj dodelili novo nalogo. Pol ure kasneje so ga sestrelili...

Takoj potem ko sem slišal, kaj se je zgodilo, sem si rekel, da je tega dovolj. Napisal in oddal sem zahtevo za predčasno upokojitev. Funkcijo načelnika štaba je pričel opravljati polkovnik Galič, mene pa so pustili pri miru. Imel sem »svobodo gibanja« po vojašnici, ostal sem v svoji pisarni in tudi v pisarno poveljnika korpusa sem imel dostop. Od tam pa sem se moral umakniti, ko so v njej razpravljali o nadaljnjih ukrepih armade.

Malo oficirjev je bilo takih, ki so z vsem srcem sodelovali pri agresiji. Večina med njimi je to počela proti svoji volji, ker se je tudi šolala za obrambo države pred tujimi agresorji. Vojska se je znašla v težjem položaju, kot pa če bi šlo za napad od zunaj. Vsi njeni načrti so temeljili na tesnem sodelovanju s civilnimi strukturami, na skupni uporabi infrastrukture. Obveščevalnih in kontraobveščevalnih podatkov nismo imeli. Do volitev je KOS tesno sodeloval s SDV, potem pa so ti

Leto dni po vojni

kanali postali neuporabni. Obveščevalci so dobivali naloge, naj preverijo, kaj se dogaja v teritorialni obrambi, po katerih bi lahko to storili, pa ni bilo. O manevrski strukturi narodne zaščite, na primer, se je samo govorilo, armada je slutila, da se nekaj pripravljajo, otipljivih podatkov o tem pa ni imela. Znašli smo se v popolnem vakuumu. Najhuje pa je bilo, da armada na vojaški poseg sploh ni bila pripravljena. Nihče ni pripravil nobenih analiz, ocen, operacija je bila dilematično načrtovana. Naš korpus je imel od leta 1990 naprej velike težave. Dve leti smo občasno živeli v napetosti, dve leti je bila JA psihološko v vojnem stanju. Njeni pripadniki so bili izčrpani, vojakov je bilo vedno manj, enote pa so morale opravljati enake naloge, kot da bi bile v popolni sestavi. Edina elita enota je bila le bataljon policije, v polni zasedbi je bila tudi oklepna brigada, ki so jo pred vojno popolnili z vojniki iz Niša in Skopja. Informacije, ki so krožile v Sloveniji, češ da gre za srbske rezerviste, niso bile točne. Na Vrhniko je prišel tudi diverzantski odred iz Skopja. Računali so se na pehotni in oklepni bataljon postojnske brigade, na dele planinske brigade, to pa je bilo tudi vse. Druge enote so bile nepopolne ali maloštevilne. Dejansko bi si morala armada — če gledamo izključno s strokovne strani, politično pa odmislimo — pred operacijo zagotoviti nemotno oskrbo, ustrezen sistem zvez, podporo medijev in policije. To pomeni, da bi bilo treba operacijo začeti pri vrhu in pridobiti za sodelovanje vsaj del slovenskega vodstva, ne pa štartati od spodaj in iti proti vrhu, kot da bi šli na izlet. Slovenija je imela srečo, da so bili v armadi tako površni in zaletavi, poseg, ki so ga izvedli, pa je bil po strokovni plati nezdružen. Tanke so poslali iz vojašnice brez podpore pehote, posadke so imele s seboj pakete suhe hrane, bile pa so brez vode. Mislili so, da bo oskrba funkcionirala tako kot v mirnodobnem času: mi bomo na meji, kuhali nam bodo v mirnodobnih garnizijah in nam od tam pošiljali hrano, trgovska podjetja nas bodo še naprej oskrbovala in tako naprej. Armada je bila popolnoma presenečena nad visoko ravni organizacije totalnega slovenskega odpora. Odpora sploh ni pričakovala in nanj tudi ni računala. Potem so presenečene nadomestili z užaljenostjo in rekli: če nas nočete, pa bomo šli.

Kritični trenutki so bili v noči z 29. na 30. junij, ki so jo porabili zato, da so načrtovali zvele letalskih napadov v Ljubljani. Kot sem videl zjutraj, se je na seznamu med drugim znašlo poslopje Elektro Ljubljane na Kotnikovi, pa Kleče v Šiški in tako naprej. Bil sem besen. Opozoril sem jih, da v Ljubljani živijo tudi vojaške družine, če jim že za druge ni mar, in da bodo tudi one ostale brez elektrike. Če bi napadli Kotnikovo, pa bi se ob aviaciji, kakršno so imeli, prav lahko zgodilo, da bi letala po pomoči zadelo poveljstvo korpusa na Metelkovi. Od Kotnikove smo bili oddaljeni piščil sto metrov zračne linije, to pa je normalna napaka pri zadetkih letal. Kasneje so se poslivali od teh zamisli. Prvega julija so v Zagrebu generala Konrada Kolška zamenjali z generalom Avramovićem. General Pavlov je v prihodnjih dneh kar sijal: »Pod Kolškovo sem zahteval podporo aviacije, pa je odlašal in imel vse mogoče pomisleke. Zdad pa samu pokličem in povem, kaj potrebujem, in to tudi takoj dobim.« Največji jastrebi med oficirji so se spet opogumili, ko je letalstvo pričelo napadati oddajnke. Gledal sem jih in si mislil: kako ste naivni.

Takrat so bile takoj prekinjene vse zveze, kot bi odrezal. Nismo vedeli, kaj se dogaja. Bal sem se, da vojska ne bi prišla iz Središča pomagat na most, ker bi nam prišla za hrbet. Silno pokanje je barikadi najbližje vojske kar metalo v zrak, takšna sila je to. Ko pa se je do večera streljanje ne nekoliko poleglo, ko smo preganili tudi vojake, ki so skušali z jeklenimi vrvmi in oklepnikom razvleči razstreljeno in požgano barikado, ko smo torej prehod dejansko že obranili, me je po telefonu poklical poveljniki Milošević iz Maribora. Mene osebno je hotel. »Kje se skrivate?« je osorno vprašal in otem še, če sem pijan. Samo

Miran Lesjak

